

Obsah

- Seznam zkratk a definic 7
- Ke čtení *Pokusu o filozofický systém* 9
- Proč? 12
- 0. Úvod 13
- 1. Náčrt pojmu „filozofie“ 16
- 2. Gnoseologické jistoty 19
  - 2.1 Hiát mezi realitou a jejím obrazem 32
  - 2.2 K filozofickému rozměru virtuální reality 33
  - 2.3 O mýtu nekonečné pouti k absolutní pravdě 40
  - 2.4 Pravda 41
- 3. Ontologický model 42
  - 3.1 Mody existence, resp. ontologický status entit 49
  - 3.2 Čas a prostor 50
  - 3.3 Kausalita 53
  - 3.4 O svobodě 57
  - 3.5 Synchronicita 58
- 4. Čím se zabývá logika aneb Pravidla hry 60
  - 4.1 Pojmy aneb co bylo dřív 63
- 5. K definici pojmu „estetika“ 64
  - 5.1 Pokus o ustavení pojmu „program“ 66
  - 5.2 „Dům o 1000 patrech“ jako program 72
  - 5.3 Magická moc poezie 78
  - 5.4 Cit pro formu 82
  - 5.5 Čtení 85
- 6. K definici pojmu „etika“ 86
  - 6.1 Světový étos 89
  - 6.2 Sex 90
  - 6.3 Láska a manželství 92
- 7. Náboženství 93

Přílohy

Ilustrovaný *Pokus o filozofický systém* 97

K pojmu „program“ 111

Dva dopisy 123

Filozofický kompas

aneb

Od jistot filozofických k jistotám praktickým 127

Proč?

Při přemýšlení o světě tu zůstávala nezodpovězená jedna otázka: zda existuje. Na první pohled se odpověď zdá být samozřejmá. Ale není. A proto rozvíjím následující teoretické konstrukce.

Za stavu věcí, jaký je, totiž každý člověk musí dospět k pochopenosti o existenci světa kolem sebe: o světě ví jen skrze své vědomí a není mu dáno nic víc než obsahy jeho vědomí. Co je za těmito obsahy vědomí, neví a může tam vlastně předpokládat cokoli. Je uzavřen do svého vědomí jako ryba v akváriu, která netuší nic o světě za jeho stěnami. Nemůže s jistotou vědět o vnějším světě ani v tom případě, že tam ten svět je, nemůže jeho existenci dokázat.

Kdybychom totiž chtěli zkonstruovat něco, co si uvědomuje vnější svět, dostaneme se do stejné situace: vědomí si může uvědomovat jen svoje obsahy a nikdy ze sebe nemůže vy-sáhnout k tomu, co je za nimi, k jistotě vnějšího světa.

Nedokazatelnost vnějšího světa tedy, jak je zřejmé, nedokazuje jeho neexistenci, naopak v rámci naznačené paradoxnosti vztahu mezi vědomím a tím, co si má uvědomovat, jeho existenci de facto potvrzuje. Ostatně představa, že ve vědomí existují na něm nezávislé obsahy, aniž by existoval svět, na základě jehož percepce by vznikaly, je těžko udržitelná. Místo vnějšího světa (který je tu ostatně po ruce) bychom si museli vymýšlet něco dalšího, co nám představy o světě do vědomí vnucuje, nebo pokládat vědomí za producenta jeho na něm nezávislých obsahů, což je ve sporu.

Nejlépe tedy uděláme, když budeme existenci vnějšího světa předpokládat a čekat, že se nám náš předpoklad potvrdí tím, že představa světa, k níž tak dospějeme, vysvětlí to, co si uvědomujeme, totiž obsahy našeho vědomí.

5.3 Magická moc poezie

Od demonstrování pojmu program na rozboru prozaického díla, jak jsme to viděli v předchozí kapitole, není daleko k otázce: A jak je to s poezií?

To základní, výchozí je shodné: v obou případech vnímáme lineární řetězec slov. Ovšem (když to zjednodušíme) zjistíme, že prózu může číst každý, zatímco poezii rozumí jen sem tam někdo. Domnívám se, že to svědčí o zásadně rozdílném způsobu dešifrace textu prózy a textu poezie (a tedy o zásadně rozdílném způsobu výstavby těchto textů jako programu). Zdá se, že lze tvrdit, že prózu umíme číst všichni, protože všichni rozumíme vyprávění – podstatné rysy prózy v tomto směru totiž jsou určeny jejími kořeny, tj. tím, že próza zřejmě geneticky vznikla jako záznam vyprávění.

S poezií je to jiné. Objevují se v ní jazyková kouzla, která v próze ani ve vyprávění nenajdeme (či najdeme, ale sporadicky, nikoli jako podstatný rys). Poezie např. kromě čtení po větách a od východiska k jádru vnáší vedle syntaxe zcela nové členění, do veršů, takže vytváří nesyntaktické celky (tj. celky, jež sama syntax neumožňuje, jsou tu navíc). Díky tomu je slovo v poezii více významově zatíženo. Dalším rysem, který můžeme sice občas objevit i v próze, ale jenž je pro poezii příznačný, je, že v rámci syntagmatických dvojic a vůbec syntaktických konstrukcí „spojuje nespojitelné“ (zatímco próza „spojuje spojitelné“): Jde o to, že lexikální zásoba je strukturována tak, že určitá slova vyžadují určitá doplnění, přičemž próza toho pravidelně dbá, zatímco poezie naopak toho pravidelně nedbá a právě na tom zakládá svoji sdělnost. Pro ilustraci uveďme příklad, který osvětlí smysl naší úvahy. Slovo *dům* může být doplňováno slovy různých okruhů, tak, jak to na základě skutečných vztahů vyjadřuje i jazyk, lexikum: *dům* může být malý či velký, může mít střechu, okna, dveře, atd. atp., takže lze zcela bezpříznakově říci *okna domu*. A najednou přijde básník a řekne *oči domu*. Má *dům* nějaké oči? Nemá. A přesto toto sdělení pro nás překvapivě nese jakýsi dešifrovatelný význam: ono spojení nám zhuštěně tvrdí, že *dům* má cosi jako oči, něco, čím se jakoby dívá, zřejmě to budou okna, takže při pohledu na *dům* ten vypadá jako obličej a okna na jeho čelní stěně vypadají jako jeho hledící oči. Jak jste si jistě všimli, přes stručnost vyjádření toto „nepřípustné spojení“ nese řadu informací, které vytvářejí přesnou představu. Jen je třeba ji „vyluštit“.

Ještě něco poezie pravidelně používá, co se v próze vyskytne jen místy: klade důraz na zvukovou podobu slova. Projevem toho je jak rytmus, tak rým, případně i jiná zvukomalba.